

HISTORISCHE SCHETS VAN DE GEMEENTE SCHIMMERT

A. HET BESTUUR

Na een overheersing van 4 eeuwen is rond het jaar 400 de romeinse macht zozeer verzwakt, dat de Franken over de Rijn onze streken kunnen binnentrekken. Nadat de Romeinen in 418 definitief verslagen zijn, komt het land onder het bewind van de frankische koning Pharamond. Zijn opvolger, Clovis, gaat met zijn gehele hofhouding over tot het Christendom. Het land is in deze tijd verdeeld in gouwen, die onder het bestuur van een gouwgraaf staan.

Deze gouwgraven, oorspronkelijk slechts koninklijke ambtenaren, worden al spoedig zeer zelfstandig waardoor de Merovingische monarchie verzwakt. De macht wordt overgenomen door de Pepijnen, die er in slagen weer een grote centrale macht te vestigen. Het hoogtepunt van deze centralisatie valt onder het bewind van Karel de Grote, die in de kerstnacht van het jaar 800 te Rome tot keizer gekroond werd. Na de dood van zijn zoon, Lodewijk de Vrome, wordt het rijk weer in drie stukken verdeeld. Het tegenwoordige Zuid-Limburg valt in het Middenrijk, Lotharingen, dat in 959 weer verdeeld wordt in Opper- en Neder-Lotharingen.

Opper-Lotharingen komt dan bij het Duitse rijk, Neder-Lotharingen bij het Franse. Voordat onze streken bij het Duitse rijk gevoegd worden, heeft de abdij van Reims hier evenwel reeds bezittingen verworven, want in een polypticum ¹⁾ (memoriaal) van de abdij uit ca. 847 wordt vermeld dat de abdij o.a. cijnsen en andere inkomsten bezit in "Schimortera". In 968 schenkt Gerberga ²⁾, dochter van Hendrik I van Saksen en echtgenote van Lodewijk van Overzee van Frankrijk, haar bezittingen te Meerssen en omstreken (de Palts), welke zij van haar eerste echtgenoot Giselbert, Hertog van Lotharingen, als huwelijksgift gekregen had, aan de Benedictijnenabdij St. Remigius te Reims, die ze onder het bestuur van de proosdij (kapittel) van Meerssen stelt.

Ook de bezittingen van de abdij te Schimmert worden nu onder het bestuur van de proost gesteld. De kerk wordt een filiaalkerk van Meerssen, waarvan de proost de tiende bezit en het "ius personatus" (dit is recht van zielzorg: pastoorsbenoeming etc.). Verder bezit hij er nog een hoeve en enige bunders land.

De wereldheren, die aanvankelijk nog de plaatsen in het kapittel bekleedden, worden vanaf 1134 vervangen door monniken van de abdij van Reims.

Aanvankelijk heeft de proost ook de justitie ³⁾ te Schimmert, zoals blijkt uit een charter van 1152 waarin keizer Frederik I een geschil beëindigt tussen Goswijn van Valkenburg, de voogd, en de proost over de emolumenten van de drie jaargedingen van Schimmortera door de rechten van de proost vast te leggen. De voogd wordt aangesteld om als plaatsvervanger van de landsheer de hoogste rechtsmacht te bekleden en hij heeft daarom het recht op een derde deel van de aan de bank betaalde boeten. De Heren van Valkenburg zijn de voogden van de proosdij. Zij hebben veelvuldig misbruik gemaakt van hun macht, zoals ook wel uit bovengenoemd charter blijkt, en langzamerhand de proosdijgoederen ingelijfd bij het Land van Valkenburg, terwijl de proost slechts enkele rechten heeft behouden.

Na nog een korte tijd onderbank van Beek te zijn geweest, wordt de schepenbank van Schimmert al spoedig bij die van Klimmen gevoegd, wat zo gebleven is tot de Franse omwenteling.

In de XIV-e eeuw komt het Land van Valkenburg in het bezit van de Hertog van Brabant, die dus voogd voor de proosdij wordt, wat blijkt uit de bewaard gebleven stukken van een proces ⁴⁾, dat in 1440 - 1441 gevoerd is tussen Arnold de Glymes, proost van Meerssen, en de Hertog van Brabant over de tiende van Haasdal. In deze tijden vinden er voortdurend invallen plaats van vreemde legers ⁵⁾.

In 1464 valt Marcus van Baden, momboir (voogd) van het Prinsbisdom Luik, met een groot leger het land binnen.

In juli 1474 legt Karel de Stoute een groot legerkamp tussen Haasdal en Raar, vanwaar hij op 25 juli verder trekt naar Nuth. Op St. Valentijnsdag (12 februari) 1487 trekt Robrecht van Arensberg met ca. 1100 man naar Meerssen om de kerk en de proosdij te plunderen. De daarop volgende 4 dagen plunderen zij het land van Valkenburg, waarbij te Schimmert 13 huizen platgebrand worden.

In het begin van de XVI-e eeuw wordt de proosdij, die aanvankelijk zelfstandig was, volledig ingelijfd bij de abdij van Reims, zodat de moeilijkheden over het benoemen van de verschillende functionarissen, o.m. de aanspraken van de voogd hierop, opgeheven zijn, daar de abt van Reims de proosdij nu zelf beheert en de proost in Meerssen benoemt. Op 13 juni 1547 ⁶⁾ wordt het rentmeesterschap over de goederen van de proosdij verpacht aan Laurens Meys uit Maastricht voor de duur van 6 jaar. Hij draagt zorg voor het innen van de cijnsen en de andere inkomsten van de abdij.

Bij bul van 7 augustus 1561 wordt door Paus Pius V de proosdij van Meerssen als tafelgoed voor het pas opgerichte bisdom Roermond aangewezen, waardoor de monniken naar Reims moeten terugkeren.

De abdij van Reims begint een proces tegen deze beslissing ⁷⁾ en in 1609 wordt de proosdij door de aartshertog teruggegeven aan de abdij van Reims.

Inmiddels is de 80-jarige oorlog begonnen. Op 9 september 1570 roept Jan, Graaf van Oost-Friesland, Heer van Durbuy, als gouverneur van de vier landen van Overmaas, de Staten van het Land van Valkenburg bijeen bij de kerk van "Schymmert" om te beslissen over een bede van Alva.

In de hierop volgende jaren worden er nog verschillende Statenvergaderingen in Schimmert gehouden, misschien omdat de toenmalige secretaris daar woonde.

Op 14 juni 1611 wordt het rentmeesterschap over de goederen van de proosdij verpacht aan Johannes Olislagers, koopman te Maastricht. De omvang van de goederen te "Schymmert" beslaat dan ca. 36 bunders, die jaarlijks ruim 89 mud koren moeten opbrengen, welke op St. Andreas moeten worden voldaan.

In de jaren 1611 - 1612 vindt er nog een belangrijke gebeurtenis plaats. De franse abdij van Reims vindt haar bezittingen zo ver van het moederklooster niet veilig genoeg meer en verkoopt de proosdij aan de Augustijnerabdij van Eaucourt in Artois.

Onder deze verkoop vallen ook de kerk en het "ius personatus" van Schimmert.

Door de inname van Maastricht door Frederik Hendrik in 1632 komt Schimmert met de proosdij onder het bewind van de Staten Generaal. In 1648 wordt van Blauwensteyn benoemd tot beheerder der geestelijke goederen, die aan de Republiek vervallen zijn verklaard. In 1661 bij het Partagetractaat komt de proosdij Meerssen met haar onderhorige banken definitief aan de Staten Generaal.

Daar de proosdij eigendom is van de abdij van Eaucourt, die sinds 1659 frans bezit is, behoudt de proost zijn oude rechten en mag met 2 of 3 religieuzen in Meerssen blijven, mits hij de regelingen van Staten Generaal eerbiedigt. De bezittingen in Schimmert worden dus nog steeds door de proost verpacht, zoals blijkt uit pachtcedules ⁸⁾ van 1688 en 1694, waarbij bouwland in de Kattecoulle verpacht wordt aan Willem Cox, Simon Vleicken en Merten Voncquen, allen wonende te Schimmert. De tiende van Haasdal wordt in 1694 verpacht aan Jan Willem van der Heyden de Blisia, Heer van Borgharen.

Uit een bewaard gebleven rekening uit 1772 van de collecteur van het kerspel Schimmert, B.I. Boschouwers, blijkt dat men samen met Klimmen en Hulsberg de timmerman Francis Lemmens een galg heeft laten maken voor de som van 52 gulden

Luiks geld, wat waarschijnlijk samenhangt met het oprollen van de Bokkenrijdersbende van Joseph Kirchhoffs in 1771-1772.

Het dorpsbestuur heeft tot de Franse revolutie bestaan uit de schepenbank, gevormd door schout en schepenen, aangesteld door de proost, met rechterlijke, maar ook met administratieve bevoegdheden, zoals bijvoorbeeld de schouw der wegen en waterlopen, het goedkeuren van de rekening van de collecteur en de aanwezigheid bij de verdeling der belastingen.

Verder zijn er de dorpmeesters of burgemeesters, eveneens door proost aangesteld, die moeten waken voor het welzijn der ingezetenen door het uitoefenen van de politietaken samen met de boden, het regelen van de nachtwacht, controle op de toestand van de wegen etc.

De collecteur of schattheffer is geen ambtenaar, doch een particulier, die de verschuldigde gelden int tegen vergoeding van een bepaald percentage van de inkomsten.

Hij is verantwoording schuldig aan de bank. Collecteur was bijvoorbeeld Mathieu Aloofs, tegen wie de proost in 1674 een proces voerde over het niet afdragen van bepaalde gelden⁹⁾

Verder zijn er nog bankcommissarissen, vertegenwoordigers bij de hoofdbank, en verschillende boden, zoals de gerechtsbode en de schutbode.

De bezetting van Maastricht en omgeving door de Fransen in 1794 brengt een volledige omwenteling teweeg in het bestuur. De rechten van de proost zijn vervallen verklaard en de goederen worden verkocht aan C. Roemers te Maastricht. Schimmert wordt ingedeeld bij het arrondissement Maastricht onder de Centrale Administratie van Aken¹⁰⁾ De 14-e Fructidor an III (31 augustus 1795) wordt door het Comité du Salut Public van de Nationale Conventie in verband met de aanstaande inlijving bij de Franse Republiek een nieuwe indeling gemaakt van "Le territoire de la Belgique, pays de Liège et autre pays adjacens" in 9 arrondissementen of departementen, waarvan het vijfde wordt genoemd: departement "de la Meuse inferieure of der Nedermaas". Elk departement wordt verdeeld in kantons. Schimmert behoort tot het kanton Fauquemont (Valkenburg), dat later bij het kanton Meerssen gevoegd wordt. De gemeenten beneden de 5.000 inwoners wordt het eigen bestuur ontnomen, wat dus ook met Schimmert gebeurde.

Er voor in de plaats komt een zogenaamde kantongewijze municipale administratie onder leiding van een agent municipal, bijgestaan door een adjoint.

Bij de wet van 9 Vendémiaire an IV (1 oktober 1795) worden de generaliteitslanden, door de Bataafse Republiek bij het Verdrag van 's Gravenhage van 16 mei 1795 aan de Franse Republiek afgestaan, ingelijfd.

Daarna wordt de arrondissementsadministratie van Maastricht losgemaakt van de Centrale Administratie te Aken en bij die van Brussel gevoegd. De invloed van Napoleon, in 1799 tot eerste consul benoemd, wordt spoedig merkbaar in de organisatie van het bestuur. Bij de wet van 28 Pluviôse an VIII (17 februari 1800) ontstaat de instelling van de prefecturen en krijgen de gemeenten hun zelfstandigheid terug. Aan het hoofd van gemeenten beneden 2.500 inwoners, dus ook in Schimmert, komt een maire en een adjoint te staan. Verder wordt een conseil municipal ingesteld waarvan het aantal leden gesteld wordt op 10.

Door de instelling van deze conseil municipal worden de municipalités des cantons opgeheven en komt de kantonnale indeling te vervallen. Daarom wordt voor het departement der Nedermaas Maastricht als "chef-lieu de prefecture" aangewezen en Hasselt en Roermond als "chef-lieu de sousprefecture". Onder de prefect ressorteert

direct het "arrondissement communal" Maastricht, waartoe ook Schimmert behoort.

Het franse bewind heeft veel goede veranderingen bewerkstelligd, zoals bijvoorbeeld de gelijkheid van iedereen voor de wet, de opheffing van vele grenzen, de zorg voor de veiligheid van de burgerij en de regeling van de administratie der besturen door de invoering van correspondentieregisters, indicateurs, de burgerlijke stand etc. Daartegenover staat, dat het ons land in een ontredde economische positie heeft gebracht.

Na het vertrek der Fransen ontstaat in deze streken een ernstige bestuursverwarring, waarin 3 colleges trachten hun gezag te laten gelden. Op de eerste plaats wordt het Centraal Gouvernement van Neder-Rijn op 12 januari 1814 te Basel ingesteld. Daarna wordt op 14 februari te Luik een voorlopige centrale Gouvernementscommissie van het departement der Nedermaas ingesteld, dat uit naam der verbonden Mogendheden het bewind voert. En tenslotte maakt ook de Prins van Oranje aanspraak op de vroegere Generaliteitslanden.

Uiteindelijk komen de Generaliteitslanden op 22 december 1814 voorlopig onder het bestuur van Brabant, maar na het besluit van het Congres van Wenen van 12 mei 1815 tot vergroting van Nederland op de rechter Maasoever worden ze bij K.B. van 2 oktober 1815 weer van Brabant afgescheiden en aan de nieuwe provincie Limburg toegevoegd.

Bij K.B. van 14 februari 1818 wordt aan het hoofd van elke plattelandsgemeente in Limburg een door de koning benoemde schout geplaatst, terwijl het bestuur verder gevormd wordt door 2 schepenen en de gemeenteraad.

De schepenen worden door gedeputeerde staten benoemd uit de gemeenteraad op voordracht van een dubbeltal door de raad. Alle functionarissen worden voor 6 jaar benoemd en zijn herkiesbaar. Schout en schepenen benoemen alle andere personeelsleden behalve de secretaris en de ontvanger, die door gedeputeerde staten worden benoemd op voordracht van de raad. Bij K.B. van 23 juli 1825 wordt de betiteling schout en schepenen vervangen door burgemeester en assessoren. De assessoren worden door de districtscommissaris uit naam van de koning benoemd uit de raad, de leden van de gemeenteraad worden door gedeputeerde staten benoemd uit een voorgedragen dubbeltal. De koning benoemt de secretaris, gedeputeerde staten de ontvanger, beide op voordracht van de raad. In de opstand van 1830-1839 is de sympathie van Limburg hoofdzakelijk voor de Belgen. Ook Schimmert heeft in deze jaren deel uitgemaakt van het nieuw gevormde koninkrijk België. Hierdoor ontstaat een nieuwe regeling voor de plattelandsgemeenten.

Volgens besluit van het gouvernement provisoire van 8 oktober 1830 moeten de notabelen (personen, die een vrij beroep uitoefenen en aangeslagen worden in de belasting boven een bepaalde grens) een burgemeester, assessoren en een raad kiezen. In de Belgische gemeentewet 1836 komt de raad meer op de voorgrond. Hij wordt gekozen door de kiesgerechtigde burgers, de koning benoemt burgemeester en schepenen uit de raad.

Na de weigering van Willem I in 1831 om de 24 artikelen, tot slechting van het geschil, te tekenen, veroorzaakt zijn verklaring in 1838 om tot een oplossing te komen een sterke tegenstand in België. De Belgen willen de gebieden, die 8 jaar deel uit hebben gemaakt van hun koninkrijk niet zonder meer prijsgeven. Door het ingrijpen van de Grote Mogendheden moet Willem I echter de enigszins gewijzigde 24 artikelen ondertekenen. Op 4 maart 1839 wordt het verdrag door de Belgische Kamers bekrachtigd en op 19 april worden in Londen de tractaten ondertekend.

Bij besluit van 12 juni 1839 wordt aan Mr. A.J. Borret, lid van de Raad van State en aan Jhr. E.P.E. Gericke van Herwijnen, buitengewoon commissaris bekleed met het opperste burgerlijk gezag in de provincie Limburg, de taak opgedragen om de bij artikel 4 van de tractaten van Londen aangewezen gedeelten van Limburg in bezit te nemen, hetgeen geschiedt bij proclamatie van de commissarissen van de koning van 22 juni en het daarbij afgekondigde K.B. van 12 juni 1839.

Het bestuur van de in bezit genomen landen wordt voorlopig uitgevoerd door de bovenvermelde commissarissen.

Het K.B. van 24 september 1840 verklaart dat de grondwet in het hertogdom Limburg gelijkelijk van kracht is, als in de rest van het koninkrijk. Bij K.B. van 12 januari 1841 worden de respectievelijke commissarissen van hun functies ontheven en wordt Jhr. Gericke van Herwijnen aangesteld tot gouverneur. Bij K.B. van 8 oktober 1841 wordt de provinciale raad van Limburg ontbonden verklaard vanaf het ogenblik dat het college van gedeputeerde Staten in werking treedt. Daar een gedeelte van Luxemburg bij België is gevoegd, maakt de Duitse Bond aanspraken op Limburg als schadeloosstelling. Daarom biedt de koning de Duitse Bond aan om Limburg als hertogdom, uitgezonderd Maastricht en Venlo, tot de Bond te laten toetreden onder voorbehoud, dat het deel blijft uitmaken van het koninkrijk. Deze binding heeft op financieel en militair terrein geen nadelen voor Limburg, daar de kosten uit de staatskas betaald worden en het bondscontingent militairen eveneens door de staat geleverd wordt uit de dienstplichtigen. Op wettelijk terrein is er echter een groot nadeel: de Bondswetten prevaleren boven de Nederlandse. Dit heeft onder meer tot gevolg, dat de drukpers in Limburg aan een strenge censuur onderworpen is.

In 1848 ontstaat een grote strijd tussen de voor- en tegenstanders van de band met de Duitse Bond, doch deze brengt geen verandering. Als in 1866 echter de Duitse Bond tengevolge van een nederlaag van Pruisen uiteenvalt, wordt Limburg officieel van de Bond afgescheiden bij het tractaat van Londen van 4 mei 1867.

Inmiddels is de moderns vorm van het gemeentebestuur tot stand gekomen door de grondwet 1848 en de gemeentewet 1851 van Thorbecke. Het bestuur van elke gemeente bestaat nu uit een gemeenteraad, voor 4 jaar gekozen uit het volk door de kiesgerechtigden; de wethouders, voor 4 jaar gekozen uit de raad door de raad; en de burgemeester, voor 6 jaar benoemd bij K.B.

Aan het einde van deze historische schets van het bestuur volgen nu lijsten van de gemeentelijke bestuurders sinds 1800, voor zover althans bekend.

Burgemeesters:

P.W. Willems, 1800-1803.
M. Hons, 1803-1808.
A. Eijssen, 1808-1814.
P.W. Willems, 1814-1818.
H.J. Schirmer, 1818-1830.

P.W. Willems, 1830-1836.
A. Eijssen, 1836-1842.
M. Eijssen, 1843-1887.
P.H. Eijssen, 1887-1923.
J.H. Bogman, 1923-1947.

Wethouders:

J. Kerkhoffs, 1800-1803.
N. Voncken, 1803-1806.
P. Voncken, 1807-1811.
J.P. Alofs, 1812-1818.
F. Eussen, 1818-1823.

M. Hons, 1818-1825.
A. Eijssen, 1823-1836.
A.G. Hons, 1825-1828.
J.A. van Oppen, 1829-1830.
G. Frijs, 1830-1836.

J.A. Timmers, 1836-1841.
P.D. Soons, 1836-1851.
B. Voncken, 1843-1848.
J.A. van Oppen, 1851-1352.
A.A. Timmermans, 1851-1854.
M. Sieben, 1852-1855.
F.W. Voncken, 1855-1860.
P.D. Soons, 1855-1861.
H. Waelen, 1860-1861.
J.P.W.H. Eussen, 1861-1863.
P. Swelsen, 1861-1864.
G. Lemmens, 1863-1873.
J.P.W.H. Eussen, 1864-1873.
J.H. Lortije, 1873-1877.
J. Bogman, 1873-1885.
G. Lemmens, 1877-1879.
P.W. Alofs, 1879-1884.

J.A.H. Swelsen, 1884-1887.
Lemmens, 1885-1896.
J. Stassen, 1887-1899.
J.A.H. Swelsen, 1896-1911.
J.H. Lemmens, 1899-1902.
Bogman, 1902-1911.
G.J.V. Lemmens, 1911-1919.
P.H. Bouwens, 1911-1919.
J.H. Bogman, 1919-1923.
W.H. Swelsen, 1919-1923.
P.H. Bouwens, 1923-1927.
G.J.V. Lemmens, 1923-1941.
J.H.A. Eijssen, 1927-1930.
M.H. Kuipers, 1930-1931.
J.P.C. Stassen, 1931-1935.
P.H. Speetjens, 1935-1941.

Raadsleden:

J. Eijssen, 1800-1801.
N. Voncken, 1800-1803.
M. Hons, 1800-1803.
D. Willems, 1800-1805.
P. Vrancken, 1800-ca. 1809.
J. Voncken, 1800-ca. 1809.
N. Frijns, 1800-1810.
J.H. Nolens, 1800-1812.
G. Bouwens, 1800-1818.
M. Voncken, 1800-ca. 1820.
A. Eijssen, 1805-1808.
J. Timmers, 1805-1818.
G. Bouwens, 1805-1825.
H. Jennekens, ca. 1809-1825.
J. Bemelmans, ca. 1809-1830.
D. Willems, 1810-....
J.A. Waelen, 1810-1818.
M. Bemelmans, 1812-1818.
F. Eussen, 1818-1823.
J. Frissen, 1818-1823.
J.H. Bemelmans, 1818-1825.
M. Hons, 1818-1825.
A. Timmers, 1818-1825.
H.J. Schirmer, 1818-1830.
A. Eijssen, 1818-1842.
P.M. Eijssen, 1822-1830.
J.A. Waelen, 1822-1836.
L. Willems, 1823-1825.
M. Sieben, 1823-1830.
A.G. Hons, 1825-1828.

J.A. Alofs, 1825-1830.
P.W. Willems, 1825-1841
J.A. van Oppen, 1829-1830.
G. Frijns, 1830-1836.
J.J. Frissen, 1830-1836.
J.H. Bemelmans, 1830-1836.
W. Wolters, 1830-1836.
J.A. Timmers, 1830-1841
P.D. Soons, 1830-1851.
F. Frissen, 1836-1841.
P.M. Eijssen, 1836-1843.
W. Voncken, 1836-1847.
B. Voncken, 1836-1848.
J.A. Lemmens, 1836-1848.
H. Waelen, 1841-1847.
H. Bouwens, 1842-1848.
J.W. Vroemen, 1842-1851.
J.A. van Oppen, 1843-1852.
M. Eijssen, 1843-1887.
J.J. Waelen, 1847-1851.
J. Canisius, 1849-1851.
J.H. Lortije, 1849-1853.
M. Sieben, 1849-1855.
A.A. Timmermans, 1849-1855.
F.W. Voncken, 1851-1863.
J.P.W.H. Eussen, 1851-1875.
J. Canisius, 1852-1860.
J.L. van Oppen, 1853-1857.
P.D. Soons, 1855-1861.
J.H. Lortije, 1855-1861.

H. Frissen, 1857-1864.
H. Waelen, 1860-1862.
P. Swelsen, 1861-1864.
G. Lemmens, 1861-1896.
F. Schreurs, 1862-1863.
M. Kuijpers, 1863-1873.
N. Speetjens, 1863-1887.
M. Kerckhofs, 1864-1865.
C. Breuls, 1364-1867.
J.H. Lortije, 1865-1883.
W. Knols, 1867-1873.
J. Bogman, 1873-1885.
P.W. Alofs, 1873-1885.
W. Offermans, 1875-1881.
J.A.H. Swelsen, 1881-1911.
J.L. Voncken, 1883-1886.
W. Offermans, 1885-1891.
J. Stassen, 1885-1899.
J.W. Provaas, 1886-1901.
H. Bogman, 1887-1917.
P.H. Eijssen, 1887-1923.
M.H. Kerkhoffs, 1891-1897.
J.H. Lemmens, 1896-1902.
A.A. Creuwels, 1897-1903.
J.L. Kuypers, 1899-1905.

P.M. Vanoppen, 1901-1907.
P.A. Voncken, 1902-1905.
P.H. Bouwens, 1903-1919.
G.J.V. Lemmens, 1905-1941.
J.H. Pluymaekers, 1906-1919.
J.H. Bemelmans, 1907-1919.
P.M. Vanoppen, 1911-1919.
J.P. Goossens, 1917-1923.
J. Klinkeberg, 1919-1923.
J. Boosten, 1919-1926.
W.H. Swelsen, 1919-1929.
J.H. Bogman, 1919-1941.
P.H. Bouwens, 1923-1927.
J.H.A. Eijssen, 1923-1930.
H. Hoen, 1923-1931.
P.H. Speetjens, 1926-1927.
M.H. Kuipers, 1927-1931.
J. Boosten, 1927-1941.
P.H. Speetjens, 1929-1941.
J.P.C. Stassen, 1930-1935.
Th.J.H. Provaas, 1931-1935.
J.J. Akkermans, 1931-1941.
J.W. Damoiseaux, 1935-1939.
P.Ch.E. Eijssen, 1935-1941.
J.L. van Kan, 1939-1941.

B. HET GRONDGEBIED

Het grondgebied van het kerspel is waarschijnlijk langzaam gegroeid door de toenemende ontginningen en uiteindelijk bepaald door de grenzen van de parochie en het rechtsgebied van de schepenbank. Van oudsher omvat het 't dorp Schimmert en de gehuchtjes Kruis, Groot- en KleinHaasdal. De proosdij van Meerssen bezit er sinds de vroege Middeleeuwen een aantal landerijen¹¹⁾. De omvang hiervan is vanaf 1587 34 tot 36 bunders.

Als in 1661 het Partage-tractaat gesloten wordt, valt Schimmert in de Staatse Partage; toch blijkt uit een ongedateerde lijst, gevonden in een memoriaal van pachters, dat een aantal percelen in spaanse handen zijn gebleven. In 1673, na de verovering door de Fransen, wordt er een rapport ingediend over de toestand van het dorp¹²⁾:

"Het dorp Schummart betaalt in 't geheel in 800 buynders. Waar aff elk buynder goet en quaet door malkander jaarlyx soude kunnen uytbrengen off verpacht worden tot 8 vaten roggen, makende op voors. 800 buynders 6400 vaten, waar aff elk geapprecieert tot 30 schil. maakt jaarlyx de somme van 6900 gl. frans gelt. Hier tegens zijn doze buynders eerstelijck belast met het recht van Thiende, bestaande in elffs gedeelte van het gewasch. Ende daar en boven is het selve buyndertall uytgeldende 470 vaten rogge soo aan kerken, hospitalen, beneficien als andersints.

Tot dien heeft 't voors. dorp in den jare 1672 tot betaeling der france contributien opgenomen eene somme van een duysent pattacons, ende tot betaeling van de lesten termijn van de Staetenbede 250 pattacons, makende tesamen 1250 pattacons.

Item is het voors. dorp schuldigh sijne quote in een hondert en seven thien duysent gl. hollants, die de Generaliteyt van den Lande ten achteren is, waar aff de interesse het voors. dorp pro quota jaarlijx betaalt, bedragen de in capitali 4622 gl. gerekent tot frans gelt de somme van 5602 guldens. De france contributien uytgesonden sedert den 17 en maij des jaars 1672 tot Augustij 1673 belopen in frans gelt 5000 gl. ende 139 koijen, die tot gelde gereduceert belopen 4170 gl. Ende is het dorp daarinne noch schuldigh omtrent 2000 gl. frans gelt.

De Staetenbede mette annexe kosten voor den voors. jaare 1672 bedraagt 2785 gl. holl. makende in frans gelt., 3396 gl. 11 st.

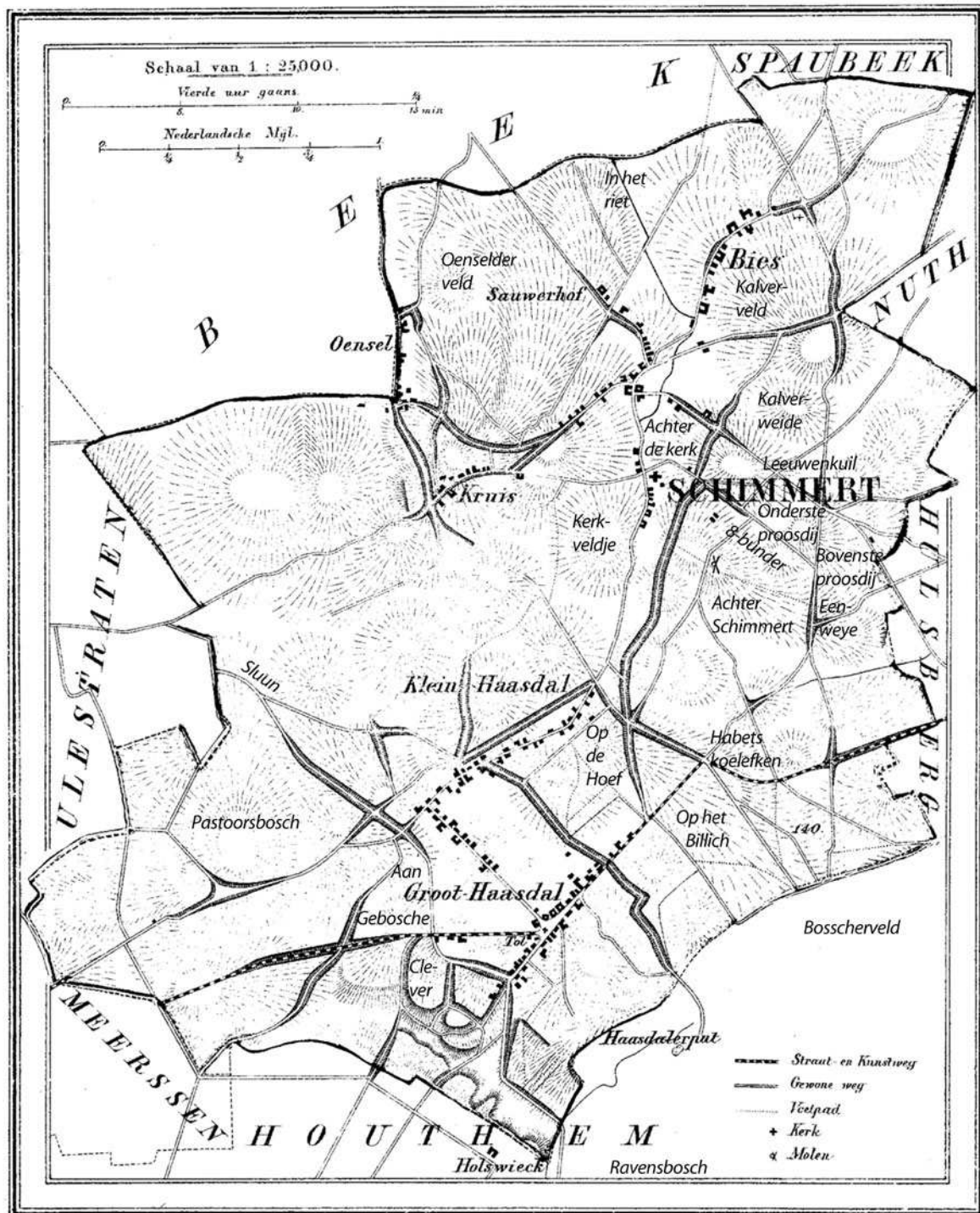
Alsoo dat 't voors. dorp gemetende de voors. 800 buynders ende daar aff prouffiterende de weerde van 6900 guldens frans gelt. Waar tegens boven de voorgespecifieerde erffpachten, koeren, chinsen, relieven en andersints, sedert Maij 1672 gepretendeert sijnde van wegens sijne Christelijke Majesteit 5000 gl. frans gelt boven 139 koijen die ook in gelde gereduceert sijnde beloopt ter somme van 4170 gl. ende alsoo te samen 9170 gulden boven de fourage waartoe 't selve dorp ook is getaxeert.

Het klaarlijk consteert dat de contributie alleen consumeert de substantie ende axcedeert verre de force van de ingesetenen des voors. dorps, principalijk daar deselve boven alle dese lasten noch particulierlijk verschult sijn ende jaarlijx moeten betaelen de interesse van meer als ses en twintigh duijsent guldens."

In 1785 ondergaat Schimmert een uitbreiding. Bij het tractaat van Fontainebleau wordt het gehucht Bies door Oostenrijk aan de Staten overgedragen door het af te scheiden van Spaubeek en bij Schimmert te voegen.

Onder het franse bewind, de 6 Messidor an XI (1803 juni 25), wordt de grens met de gemeente Houthem door het Ravensbosch vastgesteld ¹³⁾. In 1812 wordt het grondgebied van de gemeente verdeeld in 5 secties en worden de grenzen met de andere gemeenten nauwkeurig omschreven ¹⁴⁾. Deze verdeling is de basis van het huidige kadaster.

Rond 1847 is de omvang 907 bunders, bewoond door 269 huisgezinnen (1350 personen), die hoofdzakelijk hun bestaan vinden in de landbouw en wolspinnerij ¹⁵⁾.

1866.

908 Bunders. 1450 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

De gemeente Schimmert volgens een kaart van 1866 met toevoegingen van de auteur

C. DE BEWONERS

De oudste bewoners van het grondgebied der tegenwoordige gemeente hebben rond het begin onzer jaartelling geleefd. Van de inheemse bevolking werden in 1935 langs de weg van Gekruis naar Schimmert de resten opgegraven van 3 hutten en een graf ¹⁶⁾. Het gevonden aardewerk toonde aan, dat men te doen had met een nederzetting

der Sunici of Schineks, een volksstam, die zich in deze streken gevestigd heeft na de uitroeiing der Eburonen door Caesar, naar Dr. Beckers beweert.

Te Groot-Haasdal heeft men ook de resten van een romeinse nederzetting gevonden¹⁷⁾, waarschijnlijk deel uitmakende van de kolonie, die zich ook uitstreckte over Houthem en Hulsberg. Ook de oude Maastrichterweg¹⁸⁾ is gedeeltelijk van romeinse oorsprong. De romeinse weg heeft gelopen vanaf de Wijngaardsberg te Meerssen naar Kruis en vandaar over het voetpad langs de kerk naar de Blauwe Steen te Hunecom, waar hij aansloot op de weg naar Heerlen. De oude naam van de Maastrichterweg is de "Kemme", wat is afgeleid van het middeleeuws latijnse woord *caminus*, welk woord op zijn beurt is afgeleid van het keltische *caminos*, wat verharde weg betekent. Rond het jaar 400 is de romeinse macht zozeer verzwakt, dat de Franken onze streken kunnen binnentrekken. Zij zijn de stamvaders van de tegenwoordige bevolking.

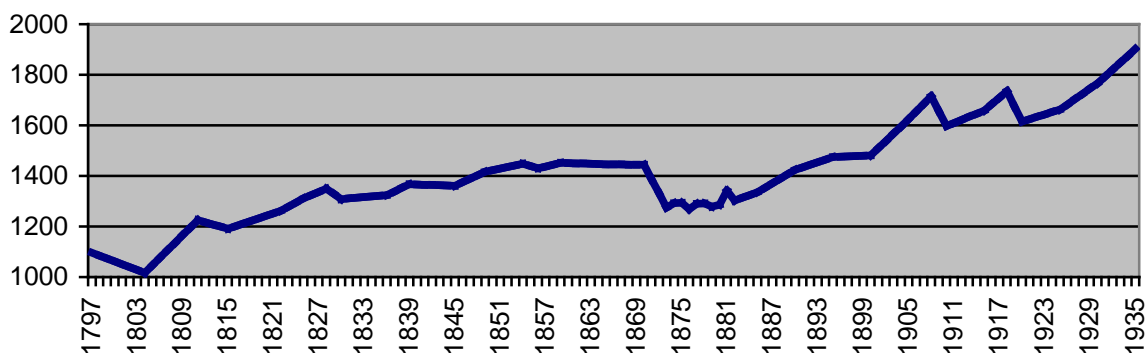
Over de bevolkingsdichtheid is van de oudere tijden niets bekend. De kerkvisitaties geven het aantal communicanten op, dit zijn de volwassenen die het sacrament van de communie mogen ontvangen.

Een andere opgave hebben we in de "Lijste van de naebers voor Schummert ende Hasdel, opghenomen 28 april 1729". Deze lijst is waarschijnlijk opgemaakt bij het voorgedging dat omstreeks Pasen gehouden werd en bevat dan alleen de namen van de eigengêrften, volwassen mannelijke ingezetenen met eigen bezit, die een vertegenwoordiger voor de Staten van den Lande mogen kiezen. In Schimmert waren het er toen 37, in Haasdal 48.

Vanaf de franse tijd werden er regelmatig volkstellingen gehouden, waarvan ik de uitkomsten¹⁹⁾ tot een grafiek heb verwerkt (zie hieronder). De onderbreking van de stijgende lijn in 1815 is waarschijnlijk een gevolg van de vele oorlogen van het frans bewind, waarvoor ook in onze streken militairen werden gelicht.

Daarna stijgt het inwonertal vrij regelmatig, hoewel er in 1830, door de trek naar België, en 1856 onderbrekingen zijn, tot er rond 1870 een sterke daling waar te nemen is, die een gevolg is van vertrek uit de gemeente. Ik meen dat de urbanisering, veroorzaakt door de toenemende industrialisering, als reden hiervoor aan te wijzen is. Vanaf 1880 stijgt de lijn weer doordat 't aantal van zich vestigende personen toeneemt. De stijging en daling in de jaren 1915-1920 wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de vestiging en het vertrek van Belgische vluchtelingen.

Ontwikkeling inwonertal Schimmert 1796-1935

D. DE PAROCHIE

In de oudste tijd was de kerk van Schimmert, behorende tot de proosdijgoederen, een filiaalkerk van Meerssen. De proost genoot er de tiende, had het "ius personatus" (o.a. recht van pastoraatsbenoeming) en moest de kerk onderhouden. Bij de kerkvisitatie van 5 mei 1272

bepaalt de aartsdiaken, dat de priester van de kapel van Schimmert regelmatig dienst moet doen in de kerk van Meerssen ²⁰⁾. In 1609 verheft bisschop Cuyckius van Roermond Schimmert tot parochie in het dekenaar van Valkenburg ²¹⁾

Als op 4 oktober 1611 de abdij van Reims de proosdij Meerssen overdraagt aan de abdij van Eaucourt, zijn ook de kerk en de pastoor van Schimmert in de akte van overdracht opgenomen ²²⁾. Over het toenmalige kerkgebouw is niets bekend, maar we hebben een afschrift van de inscriptie op de kerkklok ²³⁾. "Inscription de la cloche de l'eglise de Schummart: Ad honorem S.S. Trinitatis et Deiparae Virginis Mariae et S. Remigij Patroni in Schimmert Nobiles Dni. Petrus et Mathias et Johannes De Bock fratres/Henricus et Marti-Schniers Pactores/Pater et filius/Guilielmus Guilielmi/Johannes Robroeck auctores/Mre. Francois Raclette/Mames Martin me fecere. Anno 1618, 20 novembris." (Ter ere van de heilige Drie-eenheid en de Godsmoeder de maagd Maria en St. Remigius, patroon van Schimmert, De edele heren Patrus en Mathias en Johannes De Bock gebroeders/Hendricus en Martinus Schniers (= pactatores: geldschieters, schenkers?)/vader en zoon/ Guilielmus Guilielmi/Johannes Robroeck initiatiefnemers (?)/Mr. Francois Raclette/ Mames Martin hebben mij gemaakt.)

Als in 1633 de Hollandse troepen het Land van Valkenburg binnenvallen, vlucht de pastoor, Florentines Hooes, naar Sittard zoals uit een doopboek van Hulsberg, zijn volgende parochie, blijkt.

Alle geestelijke goederen worden geconfisceerd en in 1648 wordt Blauwensteyn aangesteld tot beheerder van deze goederen. In 1663 worden plakkatens uitgevaardigd volgens welke de parochies onder protestants bestuur komen te staan. Dat er van geloofsvervolgning nu niet direct sprake is geweest, blijkt uit de volgende schuldbekentenis: ²⁴⁾ "*Beken Ick ondergeschrevene ontfangen te hebben van Vaes Coex vijffthien malder haveren uut de Schummerder thiende, vervallen int jaer 1666, commende uyt de portie, die de pastor van Schummert voer desen plocht te trecken, ende nu doer mij aengepacht van de Ho. Mo. Heeren Staeten. w.g. Matthias Rameckers, pastor tot Schummert. Desen 20 Meij 1667.*" Schimmert behoort in deze tijd tot de protestantse gemeente van Meerssen en heeft dus geen eigen dominee.

Wel is er vanaf ca. 1680 een voorlezer tevens schoolmeester en koster, welke functionaris verder beschreven is onder "Het Onderwijs". Het aantal protestanten is niet groot. De kerkvisitatie ²⁵⁾ van 1673 geeft 2 gezinnen, die van 1674/1675 3 gezinnen en die van 1722 weer 2 gezinnen (8 á 10 personen). De bovengenoemde kerkvisitaties vermelden verder nog interessante feiten over de bezittingen van de kerk en over de parochianen. Buiten de gegevens uit de bovengenoemde visitaties is over de kerk zelf nog niets bekend. In het archief van de proosdij Meerssen heb ik slechts een rekening van 1742 ²⁶⁾ aangetroffen voor reparaties aan de klokkenstoel, ofschoon de metalen pannen van de eerste post 't vermoeden wekken, dat er toen ook een nieuwe klok gegoten is. Dit gebeurde immers meestal ter plaatse door de oude klok op te smelten. Het afschrift van de inscripten van de klok uit 1618 is ongeveer uit de zelfde tijd als bovengenoemde rekening, terwijl ik ook nog een blaadje vond, ongeveer uit 1750, met de tekst: "Il est voter, que a Schümart l'Etat (de Staten) fournit la corde a la cloche".

In de jaren 1832-1833 is de kerk geheel herbouwd ²⁷⁾, terwijl er in de volgende jaren nog een portaal ²⁸⁾ en een orgel in geplaatst zijn. De klokkegieter Gaulard uit Tongeren heeft 2 nieuwe klokken geleverd ²⁹⁾ In 1924 is deze kerk geheel afgebroken en is de huidige kerk gebouwd ³⁰⁾.

Te Schimmert werden 2 bisschoppen geboren, beide uit de familie Lemmens, die sinds eeuwen in Schimmert heeft gewoond, nl. Joannes Nicolaus Lemmens, bisschop

van Vancouver-eiland, geb. 3 juni 1850 en overleden 10 augustus 1897 te Coban, en Gulielmus Lemmens, bisschop van Roermond, geboren 26 juli 1886 en overleden 22 juli 1960. Deze familie heeft verder nog vele priesters voortgebracht ³¹⁾.

E. HET ONDERWIJS

Het onderwijs, een zaak die van oudsher nauw met de Kerk samenhangt wordt in Schimmert voor de Franse revolutie door de koster gegeven, zoals dat dan meestal in kleine plaatsen gebeurt. De kerkvisitatie ³²⁾ van 1673 bevestigt dit. Uit de visitatie, die in 1674 of 1675 gehouden is, blijkt wederom dat de koster tevens onderwijzer is. In die tijd was dat Leonardus Voncken.

In 1680 vermeldt de rekening ³³⁾ van het kerspel een post van 25 gulden hollands voor "een jaar huyshuur voor den schoolmeester" welke post ook in de bewaard gebleven rekeningen van 1681 en 1772 voorkomt. Waarschijnlijk is in 1680 het beheer der geestelijke goederen door de protestanten zo ver geregeld, dat de koster van de kerk van Schimmert een protestant wordt, hoewel er slechts enkele protestanten zijn. Dit tijdstip wordt nog bevestigd door het feit dat de rekening van 1679 de post voor de huishuur nog niet bevatte, aangezien de katholieke koster zijn huisvesting en inkomen wel van de kerk of de parochie genoten zal hebben. De kerkvisitatie van 1722 ³⁴⁾ vermeldt in ieder geval, dat de schoolmeester (ludimagister), genaamd Swildens, een ketter (haereticus) is, benoemd door de Staten, terwijl de katholieke koster geen huis meer heeft.

Uit het overlijdensregister ³⁵⁾ dat door de protestantse overheid, in dit geval de schoolmeester-koster-voorlezer, bijgehouden moest worden, blijkt, dat in 1772 de schoolmeester J.H. Swildens, oud 50 jaar, overleden is. Dit zal dan wel een familielid zijn van de in 1722 genoemde Swildens. Zijn opvolger is J.E. Ross, die in 1795 vertrekt en opgevolgd wordt door H.N. van Gendt.

De school zal aanvankelijk wel in de sacristie of in het huis van de meester gehouden zijn, doch in de rekening van 1772 is een post opgenomen van ca. 37 gulden hollands "aan beyde Borgemeesters voor hunne vacatieën (o.m.) wegens het nieuwe schoolhuijs."

Na de Franse tijd wordt de openbare school opgericht. Als reactie hierop verschijnen er zonder de vereiste autorisatie tenminste 3 bijzondere particuliere scholen ³⁶⁾. In 1843 geven gedeputeerde Staten opdracht om 2 van deze scholen, nl. die van Van Rooij en van Frijs, te sluiten. De derde van de onderwijzer H. Willems, sinds 1829 te Groot-Haasdal, mag blijven bestaan, daar deze op 3 kwartier gaans van het dorp ligt. Enige jaren later wordt deze school weer gesloten door het vertrek van de onderwijzer. De onderwijzer van de openbare school (ca. 60 leerlingen) is in deze tijd J.C. Goossens, die in 1851 opgevolgd wordt door J.G. Smeets.

In 1853 wordt door de gemeenteraad besloten het oude schoollokaal te verkopen en een nieuw te bouwen.

Dit is blijkbaar niet doorgegaan want in 1861 wil men de school vergroten, daar de ruimte van 10 el bij 6 el voor 120 leerlingen veel te klein is! Men moet er dan toch toe overgaan om een nieuwe school te bouwen ³⁷⁾.

Deze school wordt dan samen met het raadhuis in een nieuw gebouw gevestigd. In de loop van de tijd ondergaat dit nog vele verbouwingen en modernisering. Op 1 september 1934 wordt de openbare school opgeheven en wordt het gebouw overgedragen aan het R.K. Schoolbestuur ³⁸⁾.

P.A.W. Dingemans Maastricht 1988

Noten

- 1) J. Habets, *Beknopte Geschiedenis der Proosdij van Meerssen*. Publications de la Société Historique et Archéologique da^ps le duché de Limbourg, deel 25, 1888, blz. 3-160. (Verder aangehaald als: J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888).
- 2) J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888.
- 3) J. Habets, *Limburgse Wijsdommen*. Uitgave Oude Vaderlandse Rechtsbronnen, 's Gravenhage 1891.
- 4) J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888.
- 5) J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888.
- 6) J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888.
- 7) M. Diericx, *De oprichting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden onder Filips II 1559 - 1570*. Antwerpen-Utrecht 1950.
- 8) R.A.L. Maastricht: A. d'Hoop, *Inventaire général des Archives Ecclésiastiques du Brabant*. Deel V Etranger: Prévôté de Meerssen, nr. 17625 (Verder aangehaald als: R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*).
- 9) R.A.L. Maastricht: J.M. van de Venne, *Inventaris van de Archieven van de Landen van Overmaas*, deel II, band 2, nr. 7071.
- 10) G. von Geusau, *Politieke toestand tijdens de France overheersing*. Publications, deel 39, 1903.
- 11) R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*, inv. nr. 17616. 12) *De Nfaasgouw 1881*, blz. 559.
- 13) R.A.L. Maastricht: H. Hardenberg, *Inventaris der archieven van het arrondissement Maastricht en van het departement van de Nedermaas (1794-1814)*, nr. 4203.
- 14) *Inventaris van de archieven der Gemeente Schimmert*, nr. 155. (Verder aangehaald als: *Inventaris Schimmert*).
- 15) A. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*. Gorinchem 1847.
- 16) H. Beckers en G. Beckers, *Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg*. Maastricht 1940.
- 17) *Voorlopige lijst der Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst*, deel VIII. 's Gravenhage 1926.
- 18) *Limburg's Verleden, Geschiedenis van Nederlands Limburg tot 1815*, deel I. Maastricht 1960.
- 19) J. Philips, *Limburgse bevolkingscijfers uit de eerste helft van de 19e eeuw*. Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg, deel VIII. Maastricht 1963, blz. 99-158. *Inventaris Schimmert*, nrs. 62-136.
- 20) J. Habets, *Proosdij Meerssen*, Publications 1888.
- 21) L. Baron de Crassier, *Dictionnaire historique du Limbourg Neerlandais, de la période féodale A nos fours*. Publications, deel 60, 1934.
- 22) R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*, inv. nr. 17384.
- 23) R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*, inv. nr. 17991.
- 24) R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*, inv. nr. 17983.
- 25) J. Habets, *Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze gewesten zijn voorafgegaan*. Roermond 1892 (Verder aangehaald als: J. Habets, *Bisdom Roermond*. Roermond 1892).
- 26) R.A.L.: A. d'Hoop, *Proosdij Meerssen*, inv. nr. 17991.
- 27) *Inventaris Schimmert*, nr. 1626.
- 28) *Inventaris Schimmert*, nrs. 1628-1629.
- 29) *Inventaris Schimmert*, nr. 1630.
- 30) *Inventaris Schimmert*, nr. 1633.
- 31) G. Hoppers, *Genealogie der familie Lemmens*. Beek (1933).
- 32) J. Habets, *Bisdom Roermond*. Roermond 1892.
- 33) R.A.L. Maastricht: J.M. van de Venne, *Inventaris van de archieven van de Landen van Overmaas*. Deel II, band 2, nrs. 7199, 7200 en 7202.
- 34) J. Habets, *Bisdom Roermond*. Roermond 1892.
- 35) R.A.L. Maastricht: J.M. van de Venne, *Beschrijving van de Doop-, Trouw- en Begraafboeken (overlijdensregisters) in de provincie Limburg, dagtekenende van vóór de invoering van de Burgerlijke Stand*, nr. 760.
- 36) *Inventaris Schimmert*, nrs. 1492-1493.
- 37) *Inventaris Schimmert*, nr. 1593.
- 38) *Inventaris Schimmert*, nr. 1600.